

**Володимир Берелет,
Лілія Берелет,
Вікторія Чмух**

Поняття про специфічний предмет, матеріал та інструмент театрального мистецтва

Осмислення спеціальних категоріальних понять театрального мистецтва варто починати з предмету дослідження, що представляє собою сукупність наукових уявлень (теоретичних знань – вчень, теорій, гіпотез, концепцій) відносно об'єкта дослідження. Якщо об'єктом відображення науки є зображення багатства навколишнього світу, то об'єктом зображення мистецтва буде відображення реальної дійсності, пізнання якогось виду науки, або мистецтва, а предметом – дослідження властивостей, особливостей, відмінностей, природи матеріалу. Предмет називають специфічним (специфіка-*diferenzia*, *spezufika*), бо він у будь-якому виді науки чи мистецтва має відмінність від чогось.

Специфічний предмет – це структура системи, закономірності взаємодії як всередині, так і поза її, закономірності розвитку, різні її властивості, якості тощо. Та частина загального (відображеного) об'єкту, яка найповніше, найглибше, найбезпосередніше відображається засобами даного мистецтва, називається специфічним предметом цього виду мистецтва. Ще великий мислитель Аристотель зауважив, що кожне мистецтво має німетичну, тобто наслідувальну природу та відрізняється одне від одного за трьома ознаками:

1. Що я досліджую, чому досліджую – специфічний предмет;
2. Чим я досліджую предмет – специфічний матеріал;
3. Як я досліджую, яким способом – інструмент творчості, зображальні засоби [1].

Наприклад, на картині художник пише: олія, полотно, або олівець, картон цим самим він вказує нам на специфічний матеріал, яким він досліджував предмет свого мистецтва (картину). А специфічним предметом живопису є дослідження характеру(людини, природи, якоїсь події). Інструменти творчості у художника: пензлі, мастихіни, мольберт, палітра тощо.

На телебаченні специфічним предметом постає висвітлення події. Отож, подія – предмет дослідження для режисера (журналіста) ТБ. Специфічним матеріалом тут є імпровізаційна дія в умовах реального часу, отже імпровізація. Тобто журналіст, режисер, оператор, прибувши на місце події, яку буде висвітлено на телеканалом, мають попередній план, задум сценарію, але, не знаючи як буде розгортатися дія даної події, орієнтуються на ходу (імпровізують). А вже інструментами творчості тут буде камера, касета, або карта пам'яті, загальні, середні,

крупні плани, деталі, якими користуються автори події, що висвітлюється.

А що в театрі, в театральному мистецтві? Як і будь-яке видовище, театральне дійство має ті ж самі три ознаки (предмет, матеріал та інструмент). Відомо, що основою театрального мистецтва є драматургія. З грецької мови термін «драма» перекладається, як дія, котра стає головним компонентом відображення життя на сцені. Дія набуває більшої драматичності тоді, коли герою або героям задля досягнення мети потрібно здолати різноманітні перепони, тобто протидію. На цьому наголошують дослідники К. Грубич та А. Гичка, зсилаючись на давньогрецького філософа Арістотеля та сучасну вітчизняну дослідницю сценічного мистецтва Г. Курінну [3, с. 21–22]. Отож, у драматургії, як і в будь-якому мистецькому творі, важливою є дія, разом з тим, кожна дія повинна породжувати протидію. А наявність дії і протидії це боротьба, це конфлікт. Саме конфлікт у театральному видовищі і є специфічним предметом, який воно(видовище) досліджує. Тут конфлікт виконує роль каталізатора, прискорювача дії, він потрібен, щоби за обмежений час театрального дійства з глядачем відбулося багато подій, щоб люди відкрилися в усій своїй сутності. В цьому полягає особливість конфлікту драматургії. Конфлікт – це зіткнення між персонажами або між персонажами і середовищем, героєм і долею, а також протиріччя всередині свідомості персонажа або суб'єкта ліричного висловлювання. З латинської мови «конфлікт» перекладається як «зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів» [2, с. 570], котре з часом переростає у боротьбу, в якій кожна зі сторін намагається винести на перший план свою позицію. Розрізняють два основних рівні конфліктів: зовнішній та внутрішній. Зовнішній полягає у тому, що всі дії виконуються фізично, а внутрішній – все відбувається в думках людини.

Кожен драматичний твір має свою композицію, складовими якої є: експозиція, зав'язка, наростання дії, кульмінація та розв'язка. Конфлікт зароджується на етапі зав'язки, на етапі кульмінації набуває своєї найвищої точки, а на моменті розв'язки закінчується неочікуваним кінцем або має *happy end*. Варто відзначити, що умовно у драматургії конфлікти поділяють на соціальний, моральний, релігійний, політичний, побутовий, сімейний та ідейний. Він може бути антагоністичний, тобто ворожим, і неантагоністичним. Другий, зазвичай, трапляється у комедіях. Вважається, що 90% драматургії відноситься до сімейних конфліктів, це йдеться ще від грецького театру, як, наприклад, «Цар Едіп», або «Прикутий Прометей» (конфлікт між Зевсом і Прометеем). Конфліктна ситуація притаманна не лише усій виставі, але і кожній її складовій (епізодам, діалогам, монологам тощо). На сцені постійно повинен володарювати конфлікт, дія і протидія, навіть у спокійних, мирних епізодах, сценах кохання. Здавалося б, який конфлікт може бути між Ромео і Джульєттою у сцені освідчення в коханні? Та якщо не

визначити постановочній групі у чому полягає тут конфлікт, дія і протидія, це буде просто діалог-«сиропчик», діалог-«вареннячко», де глядачеві через хвилину стане нудно. А якщо герої будуть змагатися, активно доводити одне одному – хто кого більше любить, епізод заживе іншим життям. Специфічним матеріалом для театральної вистави є сама драматургія, тобто п'єса з її дійовими особами і ремарками автора. Оскільки відомо про те, що театр мистецтво синтетичне, то інструментів, якими користується режисер, дуже багато: мізансцени, актори, сценічна дія, сценічна мова, пластика, звук, музика тощо.

Отже, надзвичайно важливо розуміти, що специфічним предметом мистецтва театру є драматургічний конфлікт. Він впливає на свідомість людини, її почуття, емоції і навіть провокує до здійснення неочікуваних дій. Конфлікт, створений на сцені чи на папері, може викликати гнів, хвилювання, страх, переживання, радість, сміх – це все є тим, чого, певна річ, й прагне творець отримати в кінцевому результаті. З'ясовано, що умовно у драматургії конфлікти поділяють на соціальний, моральний, релігійний, політичний, побутовий, сімейний та ідейний, який, згідно з конфліктологією, може бути антагоністичний і неантагоністичний. Другий, зазвичай, трапляється у комедіях, драмі та не несе ворожого характеру. Варто відзначити, що офіційно відокремлюють лише зовнішній конфлікт та внутрішній. Слід зауважити, що у драматургії набуває широкого використання саме зовнішній конфлікт, який будується на фізичних діях. Коли конфліктуючі сторони роблять дію, у відповідь інший обов'язково отримує протидію – неочікувану ситуацію, яка породжує продовження, тобто загострення конфлікту. Безперечно, головним є те, що зовнішні конфлікти, зазвичай, мають непередбачуване завершення, тобто кінець, якого глядачі не очікували. Дуже важливо в роботі над виставою митцям досягти того, щоб глядач, як співтворець театрального дійства, задовільнив свої духовні потреби, відчув катарсис, очищення душі.

1. Арістотель (384-322 рр. до н. е.). Поетика: трактат / пер. з старогрец. Б. Тена; передм. та примітки Й. Кобова. Харків: Фоліо, 2018. 153 с.
2. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Перун, 2005. 1728 с.
3. Грубич К., Гичка А. Драматичний конфлікт: дія-протидія. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. Вип. 3 (1). Київ: КНУКіМ, 2020. с. 20–28.